

KADIN ÇALIŞMALARINDA YÖNTEM TARTIŞMALARI ve BAZI SORULAR

Dr. Belkıs KÜMBETOĞLU

M.Ü. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yardımcı Doçent

Abstract:

Some methodological issues in women's studies lead the researchers to be more interested in what the method of women's studies be. I has been discussed that is there a unique, specific method of inquiry in women's studies. This essay below has been pointed out some of the problems of methodologies employed in women's studies. My concern in this paper is specifically with methods and approaches in women's studies, which is generally and hierarchically determined by Western centric views.

Recognition of the importance of relationship between knowledge and action and its implications for women would be discussed. The goal of the women's studies should be not only to make visible the women's problems but also explain, and to produce knowledge that they need in the solution of these problems. Women studies should produce the new feminist methods as well as to provide knowledge for women in order to control manipulate and change their conditions in which they live.

I-GİRİŞ

Kadın çalışmalarının son yıllarda gündeme getirdiği yönetime ilişkin tartışmalar belirli noktalarda odaklanmaktadır: Kullanılacak özgün bir yöntemin var olup olmadığı, varsa bu yönetimin belli başlı özellikleri, böyle bir yönetime gerek olup olmadığı, kadın çalışmalarına özgü bir yöntemin diğer yöntemlerle ilişkisi gibi[1][2][3]. Bu tartışmaların temelinde sosyal bilimlerin yöntemi ne olmalıdır sorusunun çeşitli cevapları bulunmaktadır. Genel olarak hakim kantitatif pozitivist yöntemle, kalitatif eleştirel yöntem arasındaki 1960'lı ve 70 li yıllardan bu yana süregelen teorik tartışmalar, sadece yöntem konusunda değil sosyal bilimlerin teorisi ve pratiği üzerine bir çok kavramın yeniden sorgulanmasını getirmiştir. Örneğin, değer yüklü, değerden arınmış, objektiflik, subjektiflik, rasyonel olan ve olmayan kavramlarının içerikleri yeniden değerlendirilmiştir. Kadınlara ilişkin araştırmalarda da benzer kutuplaşmalar üzerine değişik görüşler ileri sürülmüştür[4][5][6].

Kadın araştırmalarında yöntem üzerine 1980'lerden bu yana gündeme gelen tartışmalarda temel olarak şu çelişkiye dikkat çekilmektedir. Kadın çalışmaları, kadın özgürleşmesinin bir aracı ise, bu araç var olan sosyal bilim teorileri, pratiği ve yöntemi ile

çelişmektedir; çünkü pozitivistin kantitatif yöntemi ile hiyerarşik, ve baskıcı erkek ideolojisine dayanan bir bilim söylemi ile kadın sorunlarının önemini ve kadınların gerçek deneyimlerini yansıtabilme mümkün değildir. Pozitivist, kantitatif yöntemin kadın çalışmalarında kullanımı, geleneksel ana akımların (main stream=mailestream) erkek zihniyetli bakış açılarını kullanarak ancak şimdiye kadar yapılabildiği ölçüde kadın sorunlarını yansıtmamanın olanaklı olabileceği, oysa kadın çalışmalarının amacının bundan başka bir yapıyı oluşturarak, kadın deneyimlerinin "objektif" olma kaygısı gütmenden yansıtılması olduğu ileri sürülmektedir[4][7][8][2].

Kalitatif, eleştirel yöntemi ile kadın araştırmaları, artık çeşitli teorik kaygılarla önceden biçimlendirilmemiş sorulara, kadınlara duyulan sempati ve sevgi ile yakınlık ve açıklık ilkesine dayalı, karşılıklı ilişki ve etkileşim temelinde gerçekleşecek görüşmelerle elde edilecek bilgiyi, sayısal, kuru, kadın gerçeğinin tüm boyutlarını vermeyen bilgiye tercih etmektedirler[3].

Kalitatif ve Kantitatif yöntem tartışmalarında, genellikle kalitatif araştırmalarda yöntem endişesinin daha az söz konusu olduğu ileri sürülmektedir. bu açıdan bakıldığında kalitatif yöntemin hipotez test eden ölçme, sayma, analiz etme ve istatistiki değerlendirmelere ağırlık veren yönü, kalitatif yöntemin hipotez üreten sosyal aksiyonun fonksiyon ve anlamlarını yorumlamaya, aksiyon ve anlamları sosyal şartları içinde anlamaya, gözlem ve katılıma dayanan özellikleri ile bir karşılıklı oluşturuyor görünümündedir[9].

Kalitatif araştırmalarda sayılardan çok sözlerin, deney ve ölçümden çok gözlem ve yorumun, davranış ve tutumların kendilerinden çok anlamlarının önemli oluşu, bu yöntemin kadın araştırmaların da daha çok kullanılan, tercih edilen yöntem oluşunu getirmiştir. Çünkü bu yöntemle sadece belirli değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya konması ya da araştırmada sayısal olarak elde edilen verinin nasıl ve hangi örneklemden çıkarılacağı gibi kantitatif araştırmanın temel sorunsalları kalitatif araştırmada sosyal aktörü kendi alanında gözlemlemek, karşılıklı etkileşim içinde anlamaya dönüştüğünden kadın çalışmaları için ideal yöntem olarak kabul edilmektedir. Bunların yanı sıra kalitatif yöntemin yapısından gelen

sosyal aktörün tanıdığı olduğu veya yaşadığı olaylar, duygular, davranışlar, düşüncelerin veri tabanını oluşturması özelliği kadın çalışmaları için önemli bir başka noktayı elde edilebilir kılmaktadır. Kadın hayatlarının kadın deneyimlerinin, kadın sorunlarının, kadınların kendi seslerinden görünürleştirilmesi kalitatif yöntemle mümkün olabilmektedir[10].

Böylece geleneksel araştırma yöntemlerin de önemi vurgulanan "objektiflik" ilkesi, kadın araştırmalarında yerini "subjectif deneyimlere", bu deneyimlerin önemine bırakmıştır. Feminist araştırmacılar sadece objektif bilgi toplayan, analiz eden sosyal bilimci rolünden ve kadınları sadece veri sağlayan denekler olarak görmekten çok karşılıklı yakınlığa dayalı bir ilişki başlatan bunu araştırma süresince ve sonrasında devam ettiren bir konumu seçmektedirler.

Kantitatif yönteme karşı kalitatif yöntemin çeşitli boyutları ile daha açılımlı olduğuna, gerçeğin anlaşılmasında daha yararlı olduğuna dayanan kutuplaşma, kadın çalışmalarında bir çok sorun ve çıkmazı da beraberinde getirmektedir. Özellikle kadın sorunları ile ilgili adımları henüz yeni atmaya çalışan gelişen ülkelerin pratiğinde bu sorun ve çıkmazlar çeşitli tikanıklıkları ve eksiklikleri beraberinde getirebilir durumdadır. Sayısal (bilgi) veri açısından bir çok alanda eksikliği ve çeşitli sorunların ortaya konulmasında kantitatif bilgiye duyulan gereksinimi, kantitatif yöntemin bütünüyle göz ardı edilmesi ile, yok saymak kadın çalışmaları açısından önemli bir kayıp olacaktır. Kadınlar söz konusu olduğunda sorunlar yöntemin kendisinden değil bu yöntemde kullanılan kavramlara atfedilen geleneksel anlamlardan kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı yöntem tartışmalarının batılı ülkelerdeki boyutlarının gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerdeki kadın araştırmaları üzerine etkisini yöntemle ilişkin yanlı kutuplaşmaların sorunlarını ve bu ülkelerdeki kadın çalışmaları için yeni hedefleri tartışmaktır.

II-ÖNCELİKLİ SORULAR

Değişik dönem ve şartlarda gerçekleştirilmiş kadın araştırmalarında bilginin elde edilmesinde bu bilginin uygulama ile bütünleşmesi çabalarında ve bu bütünleşmenin kadın hareketinin gelişmesindeki katkısı, bunun yanı sıra gelişmiş ülkelerinin teorik ve pratik deneyimlerinin kimi zaman olumlu, geliştirici, kimi zamanda hakim, belirleyici ve yönlendirici etkisi tartışmaya açılmak istenen iki ayrı hedefi oluşturmaktadır.

Bilginin insan ilişkilerinde hiyerarşik yapılanmaya neden olacak şekilde kullanılmasına karşı olan batılı kadın araştırmacılar[6][2], gelişen ülkelerdeki kadın araştırmalarını sadece yöntem ve teknikler açısından değil, araştırma konuları ve yaklaşımları açısından yönlendirmeleri ile farklı bir düzeyde hiyerarşik bir bilgi

akış zinciri içinde yer almaktadırlar. Öncelikli sorunlarını tespit ve araştırmada gereken maddi desteği sağlamakta gelişen ülkelerin araştırmacıları bu hiyerarşik belirlenme nedeni ile sınırlanmalarla karşılaşabilmektedirler. Bu nedenle, kadın araştırmalarında bilginin elde edilmesinde kullanılacak yöntem ve tekniklerin niteliği tartışmalarından önce, kadını konu alan çalışmalarda farklı kültürlerin özgün koşullarından doğan faktörlerin göz önüne alınması bu tartışmalara değişik boyutlar getirebilecektir.

Kadın hareketinin ve feminist söylemin belli bir gelişme düzeyine erişmiş Batılı kadın araştırmacılarca seçilen sorunlar, çoğu gelişen ülkelerin kadın araştırmacılarınca da kabul gören noktalardır. Fakat gelişen ülkelerde kadınların hem harekete çekilmesinde, hem feminist söylemin kadınların güçlendirilmesindeki yeri ve rolündeki henüz sınırlı çabaların yaygınlaştırılabilmesi ve çok sayıda sorunun gündeme getirilmesi için veri temeli gerekmekte dolayısıyla çok sayıda araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla beraber, gelişen ülkelerde kadın üzerine araştırmalar, gelişme sorunları içinde sanki önemsiz gibi algılanmakta olduğundan pek çok araştırmacı daha baştan bu konudan uzaklaşmaktadır. Gelişme ve kadın bağlamında gerçekleştirilecek araştırmaların (gerek betimleyici ve açıklayıcı düzeyde, gerekse uygulamalı düzeyde) önemi, gelişen ülkelerde ki kadın ve kız çocukların en temel alanlarda, eğitimde, sağlıkta, çalışmada ve siyasetteki konumları ve yaşam göstergelerindeki yerlerinden açıklıkla anlaşılmalı, çözüm gerektirdiği açık olan sorunlarını ortaya koymak ve bu sorunlar ortadan kaldırmaksızın gelişmenin yararlarından her bireyin eşit pay aldığını söyleyemeyeceğimizi kadınların çoğunluğunca paylaşılan bir yaklaşım haline getirilmesinde yatmaktadır.

Kadın ve Gelişme yaklaşımı -WID- (Women in Development) kadınların bir çok alanda kendi gücünü tanıması, kendine güvenini oluşturabilmesi ve kendi şartlarını yoksunu olduğu her alanda iyileştirebilmesi hedefini taşımakta ve gelişme sürecine kadınların katılımlarının ve paylarının artmasını mümkün kılacak araştırma ve projelerin oluşturulmasında kadın bakış açısının önemini vurgulamaktadır[11]. Bu araştırma ve projelerin konularının seçilmesinde uluslararası kuruluşlar ve bazı kadın örgütleri belirleyici olmaktadır. Bu noktada, kadın araştırmacıların seçtikleri bazı konulara ilişkin araştırmalar ve projeler çoğunlukla hükümetlerce veya diğer sponsor kuruluşlarca desteklenmemekte ve bu nedenlerle yapılacak çalışmalar gönüllülerin çabalarına, kadınların karşılıksız çalışmalarına bağlı olmaktadır[11]. Özellikle araştırmalar bir plan, program ya da projeye öncülük edecekse, araştırmaların konuları, yöntemler ve hatta analizler önceden belirlenmiş bir dizi bürokratik kuralı geçerek hayata geçirilebilmektedir. Kadın konusunda Türkiye'de devlet destekli araştırmalar yukarıda sözü edilen konuya iyi bir örnektir.

Ayrıca gelişmiş ülkelerde feminist araştırmacılarca savunulan bir çok kavram henüz gelişen ülkelerde ve "III. Dünya'da popülerlik kazanmamıştır. Burada farklı kültürel beslenişlerde önemli rol oynamaktadır. Örneğin, kadın sorunlarına kadının güçlendirilmesi (empowerment) yaklaşımı içinde yaklaşacak araştırmacı, bu yaklaşımın temel hedeflerinden biri olan kadının kendi bedenine sahip çıkması, cinselliği üzerindeki her türlü kontrol ve baskıya karşı çıkması demek olan fiziksel güçlendirme konusunu seçtiğinde, seçilen ülkenin kültürel yapısına adeta sınırlanabilecektir. Kadın doğurganlığı farklı kültürlerde çok değişik anlamlar içerebilmektedir. Örneğin Filistin'de bir ulusal güç, Bosna'da bir var kalım silahı, İran, Suudi Arabistan ve benzeri ülkelerde ailesel bir güç, gelişen ülkelerin çoğunda aile içi bağımlı, ikincil konumu bir ölçüde olsa değiştirebilecek bir faktör olması gibi. Ayrıca kadın doğurganlığı kadın-vatandaşlık-ulus-milliyetçilik kavramlarının birbirine bağımlı ilişkisi içinde değişik etkileşim ve sonuçlar yaratan boyutları içermektedir[11][12][13][14]. Kürtaj kadın doğurganlığının önemli bir sorunu olarak hem batılı, hem müslüman kültürlerde uzun yıllar onaylanmayan, kadın bedeni üzerinde hükümetlerin, kiliselerin, din adamlarının, ailelerin her düzeydeki kontrol ve baskısının var olduğu ayrı bir alandır. Kadın çalışmalarında yöntem tartışmalarına eklenen ve birçok kadın araştırmacı tarafından gündeme getirilen "Western centric" bakış açılarından kaçınma yaklaşımı içinde, özellikle gelişen ülkelerdeki kadın araştırmacıların çalışmalarına dayalı bilgi birikiminin değerine işaret eden tartışmalar önemli kazanmıştır. Kültürel boyutun önemi bu tartışmalarda daha da vurgulanmaktadır. Tam bu noktada sosyal bilim verilerinin kültürel bağlamlarda "kullanılabilir bilgi" olmasının da önemi karşımıza çıkmaktadır. "Bilginin kullanılabilirliği" bilgi ve aksiyonun birlikteliği anlamını taşımaktadır. Uzun yıllar iki ayrı yönde gelişen bu iki boyut son yıllarda feminist araştırmalarda bir araya getirilmektedir.

Sosyal bilimin bilgi ve aksiyonu ayırma yönündeki eğiliminin[3] gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki uzanımlarının, etkilerinin kadın çalışmalara nasıl yansıdığına da dikkate almak gereği doğmaktadır. Daha önce sözü edilen kadınların kalkınma ve gelişmeden payını hakkaniyetli bir biçimde alabilmesine yönelik WID yaklaşımı doğrultusunda bu iki boyutun harmanlanışını görmek mümkündür. Bilgi ve aksiyon arasındaki ayrımın öncelikle kadın sorunlarının acil çözüm bekleyen alanlarında ortadan kalkması, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için daha da önemli olmaktadır. Kadın konusunda çalışmalar yapan araştırmacılar uygulamalı araştırmalarla araştırılan problemin ortaya konmasının yanı sıra, bunlar hakkında birşeyler yapmak çabasına girmekle bu ülkelerdeki kadınların güçlendirilmesi için somut adımlar atmış, ayrıca araştırmacı ve araştırılan ilişkisine katılım ve işbirliği boyutlarını eklemiş olacaklardır. Araştırma yöntemlerinin ister kalitatif, ister kantitatif olması veya her ikisinin birlikte kullanılıyor

olmasının ötesinde, kadınların konumlarının içinde yer aldıkları kültürel çevrede nasıl daha eşitlikçi olabileceğine dair çözümlerin uygulamada ortaya konması kadın çalışmalarının yeni hedeflerini oluşturmalıdır. Örneğin, bir çok ülkede feminist toplantılar tebliğ üreten konferanslardan çok aksiyona yönelik stratejilerin belirlendiği atölye çalışmaları olarak hedeflenmektedir[3]. Böylece değişen ve yeni oluşan hedeflere yönelik yeni stratejiler saptamak mümkün olabilmektedir.

Uygulamalı araştırmalarda bir çok farklı tipteki çalışmanın paylaştığı ortak nokta, veri toplamanın yönteminden çok (ister geleneksel, ister daha yaratıcı yollarla olsun) elde edilen verilere dayanarak yaratılabilecek davranış, tutum ve düşünce değişimidir. Araştırmada yer alan kişilerde bireysel ve sosyal değişimler yaratmak temel amaçtır. Araştırmacının yönteminden veri analizine değin yapısı bu yönde oluşturulur. Örneğin, kadınların eğitim, sağlık, çalışma alanlarındaki sorunlarına ilişkin yapılacak uygulamalı araştırmalarda sadece sorunların açıklanması değil, bu sorunları yaratan gerçekliklerin değiştirilmesi yönünde kadını güçlendirecek mekanizmaların ortaya konması ve uygulamalı araştırma sürecinde kadınlarca benimsenip desteklenmesi hedeflenebilir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların kendileri ile ilgili araştırmaların sonuçlarını öğrenebilmeleri okur-yazarlık oranı dikkate alındığında güçlükle gerçekleşmektedir. Oysa uygulamalı katılımcı ve işbirliğine açık araştırmalar da araştırmacı kadar araştırılan da bilginin sahibi olabilecektir. Bilginin mülkiyeti sadece araştırmacı da değildir. Bilginin yayılması, akademik dünyanın dışına çıkması, kadınların kendilerine ilişkin araştırmaların bulgularını öğrenmeleri, feminist araştırma etiği açısından olduğu kadar, bilginin dönüştürücü gücü açısından da önem taşımaktadır. Araştırmacı kontrol edici olmaktan çok, açıklık, karşılıklı alışveriş, paylaşılan risklerle araştırdığı gurup ile daha eşitlikçi bir ilişki içindedir. "Etkileşimci yöntem" adıyla anılan bu yöntemle farklı sosyal guruplardan gelen araştırmacı ve araştırılan alışılmış araştırma yöntemlerinden farklı bir yol izleyerek çalışma biçimini özgünleştirirler. Araştırmaya katılanların tümü araştırmacı ve araştırılan rolünü üstlenebilmektedirler[3]

Uygulamalı araştırmalar, araştırma etiği açısından da araştırmacıya esneklik sunar. Kadın araştırmacı uygulamalı süreçte bilginin yardım edici biçimde dağılımı ve paylaşımı konusunda sorumludur. Araştırma kolektif bir çabanın ürünüdür, bu çaba araştırmacının denekleri araştırmacının yaratılmasına davet etmesi ile gerçekleşir. Cinsel taciz, şiddete maruz kalma, tecavüz gibi konularda araştırmacının adeta katılımcılarının istediği doğrultuda yapılması katılımcıları rahatlatacak, onların deneyimlerini aktarmada, paylaşmada duydukları tereddütleri ortadan kaldıracak bir yoldur.

Bu türden yaklaşımlar özellikle hızlı sosyal alt üst oluşlar yaşayan, yaşadıkları çevreden koparılan; çeşitli nedenlerle var kalım savaşı veren guruplarda farklı boyutları içeren biçimlerde kullanılmaktadır[15][16]. Örneğin, gerek uluslararası, gerek ulusal düzeydeki göçlerde, göçmen ya da sığınmacı gurupların çeşitli sorunlarının çözümüne yönelik uygulamalı araştırmalarda katılımcıların desteği, araştırmacıya duyulan yakınlık, güven, dostluk duyguları ile sağlanabilmektedir. Özellikle yabancı bir kültürel çevre içinde yalnızlık, çaresizlik, güvensizlik hisseden guruplarla uygulamalı araştırma yapmak, incelenen gurubun araştırma sürecine katılımı artırılabilirdiği ölçüde mümkün olabilmektedir. Bu konuda kadın göçmen ve sığınmacılarla gerçekleştirilen çalışmalar ışık tutucu deneyimlerdir[17]. Araştırmaya katılım çoğu durumda kadının kendini, içinde yer aldığı ilişkilerini bir yeniden değerlendirme fırsatı yaratarak, değişimi veya çözümü hedeflenen gerçekliklerin üzerine gidici bir motivasyon da olabilmektedir. Örnekleme gerekse, evliliği boşanma ile sonuçlanmış kadınlarla gerçekleştirilecek araştırmalarda kadınlara araştırma süresince kazandırılacak bilgi ve diğer kadınların deneyimleri onların kendi sorunlarının çözümü için uygun yollar bulmalarında yardımcı olabilecektir. Yine kadının çalışmasına yönelik olarak yapılabilecek uygulamalı bir araştırma, katılımcı kadınların bu alandaki bilgilerini artırıcı, var olabilecek fırsatlara erişebilme imkanlarını yaratıcı ve kadının bu alandaki değerlendirmelerini değiştirici yönde olabilecektir. Kadınlar araştırmanın planlanmasına katılarak, araştırmacının ufkuna zenginlik ve çeşitlilik getirecek öneriler, düşünceler ve deneyimlerini aktarabilme fırsatına daha fazla sahip olabileceklerdir.

III-YENİ HEDEFLERİMİZ NELER OLMALI

Kadın çalışmalarının yeni hedefleri değişen gerçekliklere cevap verici nitelikte nasıl oluşturulabilir sorusuna var olan kadın çalışmaları birikimi ve bu birikimin yeni alanlarda daha da zenginleştirilmesi yanında, araştırma yöntemlerimizi uygulamaya dönük, katılım ve işbirliğine daha açık, sadece veri toplamak amacıyla olmayan ama bu verileri kadınların güçlendirilmesine yönelik kullanabileceğimiz bir şekilde oluşturmak olarak cevaplayabilmek mümkündür.

Kadın çalışmalarında, özellikle günümüzün hakim olmaya başlayan eğilimi olarak transdisipliner bir yapı içinde birden çok disiplinin yöntem ve teorisinden yararlanmak, çok yönlü olmaya çalışıp her yöntemi kadın bakış açısından kullanmak bu alanda çalışacak araştırmacılara daha büyük bir açılım sağlayacaktır.

Feminist araştırmalarda kadın yaşamları incelenirken araştırmacıların kendilerini kadın guruplarının üzerinde yönlendirici, kontrol edici, otoriter bir konuma yerleştirmemeleri, sadece araştırma gündemine bağlı kalmamaları, araştırma katılımcılarının

ve araştırmacının aktif rolleri ile araştırma sürecinin her iki taraf içinde bilgi edinme, anlama, açıklama deneyimlerini içermesinin gerekliliği savunulmaktadır[5]. Bu noktada araştırmacının hangi yöntemi kullandığından çok, bu yöntemi nasıl ve ne için kullandığı önemli olmaktadır.

Yöntemi, bir araştırmayı gerçekleştirme yolu; soru sorma bilgi toplama, bilgiyi birleştirme ve anlamlandırma olarak kabul edersek, bir araştırma yöntemini "bilimsel" (positivist) olduğu, diğerini "feminist" olmadığı için red etmenin akılcı olmadığı vurgulanmaktadır[10]. Gerçekten de her yöntemin avantaj ve dezavantajlarını kadın bakış açısı ile dengelemek mümkün görünmektedir: Örneğin, survey tipi bir araştırmada uygulanacak anket formunu titizlikle hazırlamak (cevapların alınımında cevaplayıcıyı istekli kılan, fikirlerinin kimi zaman fazla, kimi zaman cevaplamama şansı veren, empoze edici olmaksızın), anket uygulamasında ya da saha çalışmasının her evresinde kadın bakış açısına sahip, kadın deneyimlerini ve yaşamlarını aktarma ve anlama çabasında olan araştırma ekibi oluşturma, sayısal veriyi elde etme de alındık soru kalıplarının dışında kadının "görünmeyen" yaşamını öne çıkaran sorular kullanma gibi. Böylece yöntemin anket ya da derinlemesine mülakat tekniği uygulamasına olanak veren yapısından çok bilginin elde edilmesi ve yayılmasındaki kadını temel alan yaklaşımı önem kazanmaktadır.

Ülkemizde 1980 'lerden bu yana kadın'a ilişkin araştırmalarda belirli bir birikim görülsede bir çok alanda kadın araştırmaları yetersizdir. Yöntem tartışmalarının yanı sıra her alanda yapılacak çalışmaları destekleyici mekanizmalar yaratmak hedeflerimizden olmalıdır. Bu mekanizmaların en önemlisi bu çalışmaların temel gereksinimi olan maddi kaynak yaratımı olmalıdır. Bunu sağlamaya yönelik bir adım gerek üniversitemizde, gerek hükümet düzeyinde, gerekse hükümet dışı bir çok kuruluşta kadın araştırmalarının kadın sorunlarına eğilmekte ki öneminin gündeme alınması ve bunun tartışmalar ve kampanyalarla vurgulanmasıdır. Ayrıca özellikle uygulamalı araştırmaların farklı kültürlerdeki pratiklerinin yansıtılması, bu biçimde çalışacak bir çok araştırmacıya önemli bir motivasyon sağlayacağından, bu örneklerin Türkçe'ye kazandırılması bir diğer adımı oluşturabilecektir.

Araştırmacı-araştırılan ilişkisine "etkileşimci yöntem"le farklı bir özellik kazandırmak, hem araştıran hem araştırılanın sahip olduğu bilgi birikimini zenginleştirirken ayrıca her iki tarafı sahip oldukları ön yargılardan, yanlış bilgilenmeden uzaklaştırabilecektir. Bu nedenle araştırma yöntem tartışmaları "etkileşimci yöntem" üzerine yoğunlaştırılabilir olduğunda, özellikle okur-yazar oranı kadın nüfus açısından oldukça düşük olan ülkemizde yararlı sonuçlar beklenebilecektir. Araştırmanın araştırma süreci içinde aktif bir katılımcı olması, kadının bir çok alandaki yoksunluklarının giderilmesinde önemli

bir rolü üstlenmesini de getirebilecektir. Böylece kadın çalışmaları alanında çalışan, deneyimleri, birikimleri ile kadın hareketine katkısı çok değerli olabilecek araştırmacı, bilgiden aksiyona geçişi sağlayacak uygulamalı araştırmalarla kendini sadece bilgi dünyası içinde sınırlanmış bulmayacak sahip olduklarını bir çok kadın ile paylaşma şansını elde edebilecektir.

Özetle kadın çalışmalarının yeni hedeflerini çok yöntemli araştırmalarla her yöntemden kadın bakış açısı ile yararlanmak, kadın çalışmaları alanındaki araştırmacıyı uygulamalı araştırmalara yönlendirmek, bunu gerçekleştirecek maddi kaynakların oluşması için yollar bulmak, kadın çalışmalarının yönelimlerini "westerncentrik" çizginin hiyerarşik belirleyiciliğinden kurtarmak, kadınlar için var olan kültürel sınırlandırmalara esneklik getirecek stratejiler bulmak ve bunları hayata geçirmek olarak belirlemek mümkündür.

Bu hedeflerin gerçekleşmesi kadın çalışmaları alanında yaratabileceğimiz trans-disipliner yaklaşımla öncelikle mümkün olabilecek gibi gözükmektedir. Farklı alanlar da çalışan kadın araştırmacılar arasında kurulacak iletişim ağı, ortak projeler, kaynak yaratıcı ve potansiyel gücü geliştirici çabalar, kadın araştırmacıların uyacağı bir araştırma etiği, kadın çalışmaları alanında kadınları anlama ve açıklama uğraş verenlere yardımcı bir çerçeve sunacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1]-M. MAYNARD, J. PURVIS (1994) *Researching Women Lives. From a Feminist Perspectives*. Taylor & Francis. London.
- [2]-V. ROBINSON - (1993) *Introducing Women's Studies*. D. Richardson ve V. Robinson (Eds) *Thinking Feminist*. The Guilford Press. New York.
- [3]-S. REINHARZ - (1992) *Feminist Methods in Social Research*. Oxford Univ. Press Oxford.
- [4]-M. MIES - (1991) *Women's Research or Feminist Research? The Debate Surrounding Feminist Science and Methodology*. M.M. Fonow ve J.A. Cook (Eds) *Beyond Methodology*, içinde. Indiana Univ. Press.; (1993) *Towards a Methodology for Feminist Research*. M. Hammersley (Ed) *Social Research*, içinde. Sage Pub. London.
- [5]-T.E. JAYARATNE, A.J. STEWART - (1991) *Quantitative and Qualitative Methods in the Social Sciences. Current Feminist Issues and Practical Strategies*. M.M. Fonow ve J.Cook (Eds) *Beyond Methodology*, içinde. Indiana Univ. Press.
- [6]-J. ACKER, K. BARRY ve J. ESSEVELD- 1991 *Objectivity and Truth. Problems in Doing Feminist Research*. M.M. Fonow ve J.Cook (Eds) *Beyond Methodology* içinde. Indiana Univ. Press.
- [7]-M. MAYNARD - (1994) *Methods, Practice and Epistemology: The Debate about Feminism and Research*. M. Maynard ve J. Purvis (Eds) *Researching Women Lives* içinde. Taylor & Francis. London.
- [8]-C.E. FRANZ, A.J. STEWART-1994 *Women Creating Lives*. Westview Press. Oxford.
- [9]-S. SARANTAKOS - (1994) *Social Research*. MacMillan Press Ltd. London.
- [10]-L. KELLY, L. REGAN, S. BURTON (1992) *Defending the Indefensible? Quantitative Methods and Feminist Research*. *Working Out. New Directions for Women's studies*, içinde. H. Hinds, A. Phoenix, J. Stacey (Eds).
- [11]-C. MOSER - (1993)- *Gender Planning and Development*. Routledge. London.
- [11]-S. WALBY - (1992) *Women and Nation*. *International Journal of Comparative Study*. Vol. 33, 1.2. s. 82-99.
- [12]-F. ANTHIAS ve N. YUVAL - DAVIS (1989) *Women, Nation State*. MacMillan, London.
- [13]-H. AFSHAR-(1989) *Women and reproduction in Iran*. F. Anthias ve N. Yuval-Davis (Eds) *Women-Nation-State*, içinde. MacMillan. London.
- [14]-C. PATEMAN - (1992) *Equality, Difference, Subordination: the Politics of Motherhood and Women's Citizenship*. G. Bock ve S. James (Eds) *Beyond Equality and Difference*, içinde. Routledge London.
- [15]-M. SANADJIAN - (1994) *From Participant to Partisan Observation: An Open end*. *Critique of Anthropology* Vol. 10. No:1 s. 112-35.
- [16]-G. HUIZER - (1979) *Research Through Action: Some Practical Experience with Peasant Organization*. G. Huizer ve Mannheim (Eds) *Anthropology and Politics*, içinde. London.
- [17]-S. M. FORBES - (1992) *Refugee Women*. Zed Books. London.